

e-zpravodaj

Národní knihovny ČR

ročník 7 | číslo 1 | 2020
leden-únor

nové služby, knihy, akce a další zajímavosti

Přednáškový cyklus Z klementinských pokladů pokračuje

Online katalog hudebních tisků nakladatelství Marco Berra

Výstavy v Národní knihovně aneb co jste mohli v roce 2019 vidět

Mezinárodní setkání hudebních knihovníků v Praze 2020

Rozhovor s PhDr. Vítem Richterem, ředitelem Knihovnického institutu

Odkyselování novodobých knihovních fondů – záchrana knih

e-zpravodaj Národní knihovny ČR

ročník 7 | číslo 1 | 2020 | leden–únor
dvouměsíčník

Adresa vydavatele a redakce:

Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
IČ 00023221, DIČ CZ00023221
E-mail: e-zpravodaj@nkp.cz
Telefon: 221 663 279 (H. Vajnerová),
221 663 252 (S. Vondráková)

Výkonná redakce:

Hana VAJNEROVÁ, Soňa VONDRÁKOVÁ

Redakční rada:

Irena MAŇÁKOVÁ (předseda), Jana HUŇOVÁ,
Karolína KOŠŤÁLOVÁ, Petra ŠŤASTNÁ

Grafické zpracování:

Tereza KROUPOVÁ

Příspěvky připravili:

Marie HAŠKOVCOVÁ, Hana HLUŠIČKOVÁ,
Zuzana HOCHMALOVÁ, Monika HOLOUBKOVÁ,
Julius HŮLEK, Zuzana KOPEČNÁ, Karolína KOŠŤÁLOVÁ,
Hana KOVAŘÍKOVÁ, Jan LUKAVEC, Tereza PALIČKOVÁ,
Zuzana PETRÁŠKOVÁ, Markéta POŽIVILOVÁ,
Barbora RUDIŠINOVÁ, Lucie ŠÉNVAJC, Ludmila ŠMÍDOVÁ,
Petra ŠŤASTNÁ, Hana VAJNEROVÁ, Petra VÁVROVÁ, Soňa
VONDRÁKOVÁ

Obrazová dokumentace:

Bain News Service; Georg Decker; GiMa38;
Marie Haškovcová; Eva Hodíková NK ČR;
Hudební oddělení NK ČR; kramerius.nkp.cz;
Irena Maňáková; Odbor služeb NK ČR;
Oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR;
Oddělení výstav NK ČR; Lucie Šénvajc; Petra Vávrová;
Webarchiv NK ČR; Wikipedia; www.flickr.com; www.gvp.cz

e-zpravodaj NK ČR je dostupný na adrese:

e-zpravodaj@nkp.cz

Přihlášení k odběru e-zpravodaje:

e-zpravodaj@nkp.cz

Grafika na titulní straně:

Tereza KROUPOVÁ

Co je nového

3

PF 2020

Zahájení provozu NK ČR po Novém roce

Přednáškový cyklus Z klementinských pokladů pokračuje

Online katalog hudebních tisků nakladatelství Marco Berra
(1811–1855)

Výstavy v Národní knihovně aneb
co jste mohli v roce 2019 vidět

Počteníčko v bačkúrkách čili autoři zpřístupnění pro rok 2020

Knižní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme:

Czeminská rodová knihovna

Směrnice IFLA o knihovnických službách osobám s dyslexií

*Nápady, náměty a scénáře na setkání rodičů a nejmenších čtenářů
v knihovnách*

Představujeme

6

Mezinárodní setkání hudebních knihovníků v Praze 2020

Rozhovor s PhDr. Vítem Richterem,
ředitelem Knihovnického institutu

Odkyselování novodobých knihovních fondů – záchrana knih

První česko-slovenská kolekce webových zdrojů

Zajímavosti a tipy

11

Co čte knihovník? / Michel Serres: Palečka – esej o digitální
revoluci.

Historické události z let končících nulou v Kalendáři historickém
Daniela Adama z Veleslavína

Zveme vás

14

Nebeský žebřík. Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek
Národní knihovny ČR

Arnošt Paderlík 100 let

95 let Českého PEN klubu

Horizont – Lotyšsko slaví 100 let

Co je nového

Zahájení provozu NK ČR po Novém roce

Po vánočních a novoročních svátcích bude Národní knihovna ČR opět otevřena čtenářské veřejnosti ve standardní provozní době od čtvrtka 2. ledna 2019, více informací naleznete [zde](#).

Přednáškový cyklus Z klementinských pokladů pokračuje

Tereza Paličková

Zveme vás na další z přednášek Oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR, které pokračují i v novém roce. První přednáška v úterý 7. ledna 2020 s názvem *Vědecká ilustrace ve starých tiscích ve světle díla Marie Sibylly Merianové* se bude věnovat fenoménu „knih s obrázky“. V úvodu se dozvíte o ilustraci v obecnější rovině, o technikách, o typologii podle oborů a shlédnete četné ukázky z fondu starých tisků od 16. do 18. století. Další část přednášky se bude věnovat výjimečné osobnosti – Marii Sibylle Merianové (1647–1717), významné barokní malířce a entomoložce. Svým dílem změnila nejen umění vědecké ilustrace, ale významně přispěla k rozvoji nově vznikající vědní disciplíny – entomologie. Prohlédnete si faksimile jejího životního díla „*Metamorphosis insectorum surinamensium*“ i ukázky knih z klementinských fondů, inspirovaných jejím dílem.

Od středy 8. ledna 2020 pak bude v předsálí Všeobecné studovny vystaven „exponát měsíce“ – starý tisk „*Blumen und Insecten-Buch : Darinnen auf das fleissigste nicht allein die Blumen mit ihren Blättern nach dem Leben ins Kupffer vor Augen gestellt*“. Jedná se o kolorovaný exemplář anonymního botanického díla vydaného v Norimberku asi v roce 1713. Kromě předmluvy kniha obsahuje 66 celostránkových mědirytin. Vyobrazení jsou zhotovena ve stylu Marie Sibylly Merianové, některá jsou stranově obrácenou kopií jejích ilustrací z díla „*Blumenbuch*“. Přírodovědecky přesné a realistické ilustrace předpokládají ruční kolorování, proto rejstřík obsahuje podrobný návod k použití barevných odstínů.

Další přednáška – v úterý 4. února 2020 – má název *Matematika, fyzika a astronomie 16.–18. století ve fondu Národní knihovny*. Během ní se můžete dozvědět o význačných mužích těchto oborů, kteří žili a pracovali ve zdech Klementina, seznámíte se s jejich dílem ve fondu Národní knihovny, s jejich meteorologickými a geodetickými měřeními, nebo s budováním matematické knihovny a astronomické věže. Z klementinských pokladů můžete shlédnout ukázky knih, jež si do Prahy přistěhoval Tycho Brahe, a podívat se na 480 let starou knihu Petra Apiana „*Astronomicum caesareum*“, jež je mnohými považována za nejkrásnější astronomickou publikaci, která kdy vyšla. Tato unikátní kniha bude od 5. února vystavena čtyři týdny v předsálí Všeobecné studovny.

Přednášky začínají vždy v 17 hodin v zasedací místnosti hlavní budovy Klementina v prvním patře.

Online katalog hudebních tisků nakladatelství Marco Berra (1811–1855)

Ludmila Šmídová

Hudební oddělení Národní knihovny zveřejnilo v prvním prosincovém týdnu další databázi. Ta poskytuje přehled o rozsahu hudebně vydavatelské produkce nejvýznamnějšího pražského hudebního nakladatele první poloviny 19. století Marco Berra. V jeho nakladatelství vyšlo přes 1400 hudebních titulů nejrozličnějšího zaměření – od klavírních kusů, písní a komorní hudby, přes taneční hudbu, pochody nebo operní ouvertury v nejrozličnějších úpravách až po liturgickou hudbu nebo třeba nástrojové školy či instruktivní skladby. Mezi skladateli vydaných děl nechybí Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven nebo Johann Sebastian Bach, ale ani doboví pražští skladatelé jako kupříkladu Václav Jan Tomášek, Jan Nepomuk Vitásek nebo Robert Führer. Hudebniny vydané v nakladatelství Marco Berra dnes patří k historicky cenným tiskům.

Katalog umožňuje vyhledávání záznamů jednotlivých titulů například pomocí čísla ploten, jména autora, názvu či signatury. Záznamy obsahují popis hudebniny a většinou i ilustrační reprodukci titulního listu. Klíčové jsou reference na dobové nakladatelské katalogy, v nichž jsou zpracované tisky uvedeny. Záznamy se průběžně aktualizují a doplňují o přímé odkazy na digitalizované hudebniny.

V doprovodných materiálech databáze najdeme informace o zakladatelské práci Ireny Janáčkové, jejíž mnohaleté úsilí bylo hlavním impulsem ke vzniku této databáze.

Výstavy v Národní knihovně aneb co jste mohli v roce 2019 vidět

Zuzana Hochmalová, Lucie Šénvajc

Do Národní knihovny se nechodí jen pro knihy a studovat, ale i na výstavy. V roce 2019 bylo realizováno 12 výstav, které prezentovaly práci jednotlivých odborných pracovišť, bohatost a rozmanitost fondů Národní

knihovny i její sepětí s aktuálním kulturním děním. Osm výstav se konalo na chodbách hlavní budovy knihovny a čtyřem větším projektům byl vyhrazen prostor Galerie Klementinum.

Největšímu mediálnímu zájmu se těšily dvě výstavy, které byly výsledkem projektů v rámci programů VISK a při nichž mohli návštěvníci obdivovat vzácné rukopisy. Šlo o výstavu k 600. výročí úmrtí římského a českého krále Václava IV. s názvem **AD MANDATUM DOMINI REGIS / Z královské kanceláře a knihovny Václava IV.**, kterou připravilo 1. oddělení Národního archivu ve spolupráci s Oddělením rukopisů a starých tisků NK ČR, a výstavu **NEBESKÝ ŽEBŘÍK / Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek NK ČR.** Jednalo se o panelové výstavy, které byly doplněny dvoudenním vystavením originálů unikátních dobových rukopisů v Zrcadlové kapli. Tato výjimečná vystavení rukopisných sbírek se těší velkému mediálnímu zájmu, jsou divácky atraktivní a mají bezkonkurenčně nejvyšší návštěvnost.

Zajímavé expozice nabídl i Galerie Klementinum. Na jaře se v jejích prostorách představila zednářská Lóže Národ, která v roce 2019 oslavila 100 let od svého vzniku. Krom významných členů a autentických předmětů mohli návštěvníci vidět i repliku tzv. komůrky rozjímání a zednářské dílny. Svobodné zednáře poté vystřídala expozice historických map připomínající 260 let od narození kartografa

J. J. Kreibicha. Podzim v Galerii Klementinum patřil archeologickým pokladům. Výstava **CO SE SKRÝVÁ POD PODLAHOU / Archeologický výzkum Klementina** vznikla ve spolupráci s Národním památkovým ústavem a prezentovala výsledky archeologických výzkumů Klementina, včetně nejzajímavějších artefaktů středověkého původu a modelu původního dominikánského kláštera.

Další významné jubileum, které si Národní knihovna připomínala, bylo 100 let od přijetí knihovnického zákona. Této události se věnovala výstava **100 LET PRVNÍHO ZÁKONA O VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH.** Jednotlivé panely poukázaly na význam tohoto dokumentu pro vznik unikátní sítě obecních knihoven i na jeho praktický dopad na vzdělanost společnosti.

I v roce 2020 bude Národní knihovna pokračovat v prezentaci svých bohatých fondů a služeb. Hodlá tak posilovat obraz knihovny jako vrcholné kulturně-historické instituce s obdivuhodnou historií a bohatými sbírkami, ale rovněž jako odborného pracoviště se schopností akceptovat a rozvíjet nejmodernější trendy a technologie. Z připravovaných výstav je možné „vypíchnout“ jarní výstavu **Pařížského zlomku Dalimilovy kroniky**, která připomene 15 let od pořízení tohoto rukopisu na aukci v Paříži.

Počteníčko v bačkůrkách čili autoři zpřístupnění pro rok 2020

Hana Kovaříková

Od 1. ledna tohoto roku se kurátoři Krameria chystají zveřejňovat velké množství titulů, jejichž autoři přestanou být chráněni podle zákona o autorském právu. Ten stanovuje lhůtu 70 let od jejich úmrtí (tedy rok 1949), fakticky však můžeme digitalizované knihy pro veřejnost zpřístupnit až od roku následujícího. Kteří spisovatelé, překladatelé či básníci to budou pro rok 2020?

Nejvýznamnějším autorem, jehož dílo v téměř celé šíři zveřejníme, je stěžejní český básník 20. století, **František Halas**. Brněnský rodák (1901) většinu života strávil v Kunštátě, kam se přestěhovali po smrti matky. Otec ho přivedl ke komunistické mládeži, jež ovlivnila jeho prvopočátky tvorby v periodikách – jmenujme pouze avantgardní časopisy *Pásmo* a *Frontu*. Zúčastnil se španělské občanské války, během druhé světové války přispíval do ilegálně vydávaného Rudého práva. Po válce se stal předsedou *Syndikátu českých spisovatelů*. Mezi lety 1945–46 byl poslancem *Prozatímního národního shromáždění*. Svých komunistických ideálů se však vzdal po návštěvě Sovětského svazu – tato zkušenost jím hluboce otřásla a zůstalo v něm zklamání režimem. 27. října roku 1949 zemřel na selhání srdce.

Halasova básnická tvorba se vyznačuje výraznou metaforikou a experimenty s jazykem. Prvotina *Sépie*, vydaná v roce 1927, vychází z obraznosti poetismu, který stál u počátků jeho tvorby. Výrazně osobitý básnický ráz se pohybuje kolem pocitu marnosti, deziluze a zklamání. Osmou sbírkou nazvanou *Torzo naděje* reaguje na mnichovskou dohodu, ve které volá po odplatě. Za války vychází oslavný *cyklus básní* ke 120. výročí narození Boženy Němcové, jenž měl povzbudit český národ. Poslední dokončenou sbírkou je *A co?*, jež byla vydaná až v roce 1957, v době tzv. tání, a tematizuje zklamání z února 1948. Zde také dochází k proměně autorovy poetiky – metaforický jazyk je úsporný, sevřený, syrový. Velice známou se stala poslední báseň této sbírky *A co básník?*, jež je vyslovením básnického kréda. Zveřejnění se dočkají téměř všechny jeho sbírky, výjimku tvoří díla, na kterých spolupracoval s ilustrátory či jinými autory.

Uveřejnění se dočkají tituly spisovatelky, novinářky a pracovnice pražského ženského hnutí **Pavly Buzkové**, rozené Ježkové. Narodila se v Ohnišově roku 1885. Sňatek

s učitelem Kamilem Buzkem nepřinesl pouze šťastné manželství, ale byl to právě on, kdo ji podporoval v intelektuální činnosti. Začala pracovat v pokrokovém ženském hnutí, kde načerpala zkušenosti sebrané ve spisu *Pokrokový názor na ženskou otázku*, jež vydala v roce 1909. Během první světové války se aktivně účastnila odboje. V roce 1918 vstoupila do České strany národně socialistické. Kromě beletristické tvorby se také živila jako literární kritička i psaním úderných esejů. K nahlížení budou k dispozici její další tři feministicky laděné knihy.

Autorská práva letos dovolují zpřístupnit knihy belgického držitele Nobelovy ceny Maurice Maeterlincka. K veřejnému čtení budou pouze díla, na něž nemá právo ani autor českého překladu. Tento vlámský básník, esejista a dramatik, je považován za představitele symbolismu. Celá Maeterlinckova tvorba je temně laděná, zaměřená na niterné prožitky lidské psychiky, přesahující až do mytické hloubky.

První pohádkové drama, *Princeznu Maleinu*, vydává v roce 1889. Nejedná se však o klasickou pohádku, jak by se mohlo podle názvu zdát. Příběh je sice inspirován pohádkou bratří Grimmů *Jungfrau Maleen*, avšak v Maeterlinckově verzi můžeme cítit návaznost na shakespearovské postavy. Další z pohádkových dramát o lásce *Joyzella* je jakýmsi vyjádřením autorova zklamání nad vlažným přijetím publikem, ačkoli jí vnímal jako své nejdokonaleji vystavěné drama. Přejímá zde rysy Shakespearovy *Bouře* a inspiruje se i staroanglickými legendami o Merlinovi. Jednání dramatu je řízeno „neviditelným principem“, nicméně člověk se díky vlastní moudrosti může utkat i se svým nepříznivým osudem. Kromě dalších dramát zveřejňujeme také sbírku autorových tří *esejů*.

Dílo rožnovského patrona a rodáka z nejstarší místní části Dráhy Čeňka Kramoliše je od letošního roku dostupné na stránkách Krameria. Máme tak možnost nahlédnout do života na Valašsku na přelomu 19. a 20. století. Roku 1862 narozený Kramoliš pokračoval v profesní tradici své rodiny, a stal se českým učitelem. Ve svém realistickém díle se věnoval vedle popisu venkovského života také historii a konkrétním místům Valašska. Kniha s podtitulem *Dvě kopy veselých, žertovných i vážných příhod a vyprávěnek ze života moravských Valachů Droby z Valašska na Moravě* obsahuje krátké příběhy v místním nářečí a podává zábavný pohled na mentalitu tehdejšího lidu (vtipem oplývají už jen samotné názvy kapitol). Historické pojednání o počátku třicetileté války podává *Za bouře a blesků*. Inspiraci ze starých listin rožnovského archivu zužitkoval v knize *Ze zašlých dob na Valašsku*. Ve svých povídkách zabrousí až do 18. století. Zajímavá je mimo jiné povídka věnovaná získání kamene pro výstavbu Národního divadla z Radhoště.

Mezi další nově zveřejněné autory můžeme zařadit Josefa Velenovského, který byl českým mykologem, botanikem a také profesorem Univerzity Karlovy. Karel Sezima, vlastním jménem Kolář, spisovatel a literární kritik, přispěje do volně přístupných děl svým čtyřdílným *Dravým živlem*, či vzpomínkovou knihou *Z mého života*, ve které shrnuje své vztahy se známými spisovateli, básníky či mysliteli. Zpřístupněných děl těchto autorů bude něco přes 300. Věříme, že si mezi nimi vyberete inspirativního favorita i vy.

Knižní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme

Hana Hlušičková

Czerninská rodová knihovna

Tisky 16. století czerninské provenience ve fondu pražské lobkowiczské knihovny v Národní knihovně České republiky

Tereza Paličková a Zuzana Adamaitis

Publikace je výstupem projektu s názvem *Czerninská rodová knihovna, její geneze, dějiny a skladba*, přičemž hlavní pozornost byla zaměřena na tisky pocházející z 16. století, jichž bylo v prozkoumané části fondu nalezeno celkem 233 svazků. Dochovaná czerninská knižní sbírka je od roku 1780 součástí pražské knihovny hořínko-mělnické sekundogenitury rodu Lobkowiczů, jež byla roku 1928 vykoupěna československým státem a od té doby se nachází ve fondu Národní knihovny ČR v péči Oddělení rukopisů a starých tisků.

Soupis tisků czerninských sbírek 16. století ve fondu pražské lobkowiczské knihovny je uspořádán abecedně podle autorů a každé heslo se skládá ze dvou částí. První část obsahuje bibliografické údaje, v záhlaví je autor díla vytištěn tučně (příjmení verzálami). Anonymní díla jsou postavena v záhlaví pod názvem, popř. dle běžně užívaného unifikovaného názvu. Pro zápis bibliografických údajů byla zvolena metoda co nejuvěrnější transliterace. Transliterovány jsou i nakladatelské údaje z titulní strany či kolofonu, údaje dohledané mimo dokument uvádíme v hranatých závorkách. Formát tisku je určen podle počtu listů ve složce a doplněn údajem o výšce svazku. Konvoluty jsou rozepsány do samostatných záznamů a provázány odkazem. Druhou část hesla tvoří stručný typografický popis zahrnující rozpis signatur archů, klasifikaci písma a výzdobu tisku. Popis vazby uvádí materiál desek, materiál jejich pokryvu a charakterizuje případnou výzdobu. Důležitou část popisu pak tvoří zápisy proveniencí a individuálních znaků jednotlivých svazků – rukopisné vpisky, tištěná exlibris, razítka, supra-libros. Záznamy obsahují také odkaz na základní národní bibliografii, byl-li v ní tisk dohledán, a současnou signaturu.

Všechny tisky jsou v databázi STT, v níž jsou úplně a aktualizované záznamy. Řada exemplářů také již prošla digitalizací a snímky jsou dostupné přímo ze záznamů v databázi.

K základní popisné části katalogu jsou připojeny rejstříky – autorský rejstřík, rejstřík tiskařů, nakladatelů a knihkupců, topograficko-typografický rejstřík, komentovaný rejstřík majitelů, jazykový rejstřík a signaturová konkordance původních czerninských a lobkowiczských signatur.

Národní knihovna ČR, Praha 2019, 1. vydání, 332 stran
ISBN 978-80-7050-712-4 (brož.)

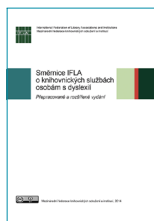
Rádi bychom vám také představili dvě publikace, které vydala NK ČR – Knižnický institut s finanční podporou Ministerstva kultury ČR a které jsou nyní distribuovány zdarma do široké sítě knihoven. Jsou to metodické příručky:

Směrnice IFLA o knihovnických službách osobám s dyslexií

Publikace vznikla v rámci spolupráce mezinárodní pracovní skupiny složené ze členů dvou sekcí Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (IFLA): sekce Knihovnické služby pro osoby se speciálními potřebami a sekce Knihovny sloužící osobám s poruchami čtení. Příručka představuje užitečný nástroj pro odborně vyškolené knihovníky i jejich méně zkušené kolegy, kteří odpovídají za poskytování služeb osobám s poruchami čtení a dalšími specifickými poruchami učení.

Národní knihovna ČR, Praha 2019, 1. vydání, 73 s., brož., zdarma; ISBN 978-80-7050-716-2

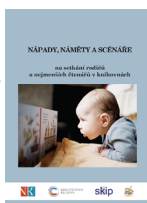
Nápady, náměty a scénáře na setkání rodičů a nejmenších čtenářů v knihovnách

Projekt S knížkou do života – Bookstart

Markéta Poživilová

Autorka, jež pracuje jako vedoucí dětského oddělení U Velryby v Knihovně města Hradce Králové, připravila metodickou příručku na základě svých zkušeností a námětů z knihoven, které se již zapojily do projektu *S knížkou do života – Bookstart*. Metodika obsahuje nejen teoretickou část věnovanou vývoji osobnosti dítěte do tří let, ale také názorné ukázky, jak je možné připravovat programy pro nejmenší budoucí čtenáře, čím je zaujmout, aby se na setkání rodiče i děti vždy těšili. A tak každá knihovna, která se chce do projektu zapojit, zde najde inspiraci v podobě návodů i již vyzkoušených konkrétních scénářů programů, které jsou založené na pohybových aktivitách ve spojení s básničkami i pohádkami a jež se osvědčily v knihovnách různých velikostí.

Národní knihovna ČR, Praha 2019, 1. vydání, 72 s., brož., zdarma; ISBN 978-80-7050-717-9

Představujeme

Mezinárodní setkání hudebních knihovníků v Praze 2020

Julius Hůlek, Zuzana Petrášková

Každoročně uprostřed léta se v některém z významných měst Evropy i dalších kontinentů koná kongres hudebních knihovníků sdružených v Mezinárodní asociaci hudebních knihoven, archivů a hudebně dokumentačních center – IAML. Jako hostitelské město pro rok 2020 byla vybrána Praha. Už v roce 1991, nedlouho po tzv. sametové revoluci, se v Praze konala úspěšná a v paměti účastníků z celého světa stále živá mezinárodní, názvem tehdy ještě konference IAML.

Dotyčný kongres je připravován mezinárodním výborem IAML za spolupráce České národní skupiny IAML, která je garantem celé akce. Organizací a přípravou byla pověřena

Městská knihovna v Praze spolu s Národní knihovnou ČR za pomoci pracovníků dalších hudebních knihoven, muzeí, archivů a specializovaných hudebně dokumentačních pracovišť z celé České republiky. Jsou to zejména Institut Bohuslava Martinů, Moravská zemská knihovna, Knihovna J. Mahena, České muzeum hudby, Moravské zemské muzeum, Knihovna města Ostravy, Knihovna muzikologie Ústavu dějin umění AV ČR ad. Hlavním místem širších zasedání i jednání odborných komisí a skupin budou prostory Městské knihovny v Praze, část programu se uskuteční v Národní knihovně ČR. Kongresové dění v historickém centru Prahy je pro návštěvníky atraktivní, a to i v případě tematicky lákavého doprovodného programu. Jsou připraveny dva koncerty – jeden v sále Pražské křižovaty, druhý v kostele Nejsvětějšího Salvátora. Výlety, již tradičně pořádané uprostřed kongresového týdne, jsou rovněž směřovány do míst spojených s historií, hudebním a vůbec kulturním životem Prahy. K této příležitosti organizátoři připravují též výstavu věnovanou produkci významných i méně známých pražských nakladatelů a vydavatelů hudebnin, mnohdy zdobených krásnými, dokonce i vtipnými mědirytinami a litografiemi.

Dění mezinárodního kongresu IAML v Praze proběhne ve dnech 19. až 24. července 2020 a mj. se stane vítanou příležitostí prezentace aktuálního stavu a úrovně odborné hudebně knihovnické problematiky nejen ve světě, ale i u nás. Poslouží k předávání zkušeností z různých specializovaných aktivit daného oboru. Odborný přínos je umocněn faktem, že překračuje relativně specializovanou oblast hudebně knihovnické a dokumentační práce, která se tak stává významnou součástí muzikologie, hudební praxe a hudebně výchovné a vzdělávací činnosti. V programu budou zastoupeni účastníci z celého světa. Česká republika bude svou hudebně knihovnickou, dokumentační a vydavatelskou práci prezentovat na dvou plenárních zasedáních věnovaných aktuálnímu dění v těchto oblastech a v dalších odborných sekcích.

Chystaný kongres plynule naváže na postavení českého hudebního knihovnictví a hudebně dokumentační práce dosažené ve druhé polovině 20. století. Jestliže dílčí bilancí a výrazem těchto snah byla pražská mezinárodní konference IAML 1991, pak mezinárodní kongres IAML v Praze 2020 tuto úroveň rozvinutou v prvních dvaceti letech 21. století zároveň potvrdí a posílí.

Rozhovor s PhDr. Vítem Richterem, ředitelem Knihovnického institutu (1. část)

Karolína Košťálová, Petra Šťastná, Soňa Vondráková

PhDr. Vít Richter působí v Národní knihovně ČR od roku 1971. Za tu dobu vystřídal celou řadu pracovních pozic od pomocné síly ve skladišti, přes vedoucího oddělení studoven, ředitele odboru služeb až po ředitele Knihovnického institutu, kterým je od roku 1998 dodnes. Zároveň se věnuje také spolkové činnosti ve Svazu knihovníků a informačních pracovníků (SKIP), jehož byl dlouholetým předsedou, nyní

v roli čestného předsedy. Od roku 1998 předsedá také poradnímu orgánu ministra kultury pro oblast knihovnictví, Ústřední knihovnické radě.

Na podzim 2019 jste obdržel z rukou ministra kultury významné rezortní ocenění Artis Bohemiae Amicis za přínos české kultuře. K letošním laureátům patří třeba Zubin Mehta, v minulosti cenu převzali Petr Sís nebo Jiří Stránský. Mezi oceněnými jste zatím jediným knihovníkem. Jak toto ocenění vnímáte?

Když jmenujete ta konkrétní jména, tak to je úžasné. Musím říct, že si vážím každého ocenění, které jsem kdy dostal. Na druhé straně je to víceméně tečka za poněkud zvláštním příběhem, kdy jsem byl odvolán z pozice předsedy Ústřední knihovnické rady. Odvolání zařídil bývalý ministr Antonín Staněk a teď jsem vlastně cenu dostal od následujícího ministra, pana Zaorálka. Pokud jde o ten příběh, tak na něm je zvláštní to, že někdo na ministerstvu kultury, nějaký úředník pravděpodobně s jiným úředníkem z Národní knihovny, se může domluvit na odvolání předsedy Ústřední knihovnické rady. Důvod byl celkem jasný, protože Ústřední knihovnická rada několik let upozorňovala na velmi složitou situaci Národní knihovny v souvislosti s prostorovou situací a především s tím, že se čím dál tím více potvrzuje to, že Klementinum nebude moci sloužit nové moderní knihovně pro 21. století a že by bylo potřeba co nejdříve rozhodnout o výstavbě nové knihovny.

Když už jsme s tím zvláštním příběhem začali, chtěl bych touto cestou poděkovat všem lidem, kteří mě po odvolání podpořili. Mě opravdu překvapilo, jak lidi reagovali. Dostal jsem snad tisíc e-mailů. Byl jsem zaskočený tou úžasnou podporou.

Za dobu vašeho pracovního působení v NK ČR se na postu ministra kultury vystřídala celá řada jmen. S kolika z nich jste se v rámci svých profesních pozic setkal? Jakou roli hrají reálně v životě knihovny?

Samozřejmě významnou, ale jak kteří. Od roku 1998 jsme měli ministrů celkem šestnáct, což je poměrně hodně, a ne všichni byli významní. Já bych řekl, že klíčovou roli měl Jaromír Talíř, jehož jsem znal už předtím na pozici poslance, a potom Pavel Dostál, ten za ním následoval. A myslím, že Pavel Dostál, ačkoliv naše vztahy nebyly ideální, tak v každém případě to byl ministr, který se nejvíce zasloužil o to, že máme třetí knihovní zákon, na kterém se začalo pracovat právě za jeho předchůdce. Za působení Pavla Dostála na ministerstvu padlo například rozhodnutí o dotačním programu VISK (Veřejné informační služby knihoven), který funguje doposud, dále byla uzavřena hromadná licenční smlouva na půjčování zvukových nosičů a tak dále. Během jeho „ministrování“ se rozhodlo také o tom, že se bude připravovat novostavba Národní knihovny, což potom skončilo projektem Kaplického. Takže z hlediska knihoven tohle byl mimořádně významný ministr.

Pak byli horší ministři. Následoval třeba Vítězslav Jandák, s ním jsem příliš dobré vztahy neměl. Dostali jsme se třeba do konfliktu kvůli prachatické knihovně. V Prachaticích byl rekonstruován dům pro potřeby knihovny, ten příběh je hodně složitý, ale nakonec došlo k rozhodnutí – ministr rozhodl

o tom, že rekonstruovaný dům, do něhož již knihovna byla nastěhována, knihovně sloužit nebude a dal ho Národnímu muzeu. Pamatuji si, že mi tehdy pan ministr vzkazoval, že jestli nenecháme stížností, že budu knihovníkem v Aši.

Nemyslím si, že následující ministři ovlivňovali nějak významně knihovnictví jako celek, ale v každém případě měli vliv na Národní knihovnu, protože Národní knihovna je přímo řízená organizace ministerstva kultury. Spočítal jsem si, že v posledních letech jsme měli celkem sedm ředitelů. Dost často střídání ministra znamená střídání ředitele Národní knihovny, a to samozřejmě pro instituci není dobré, nehledě na to, když se dělají tak velké projekty, jako je třeba rekonstrukce Klementina nebo velké projekty digitalizace.

Když se vracím hodně zpět, tak mimořádný význam měl ministr Milan Uhde a tehdejší vláda Petra Pitharta, která rozhodla o výstavbě depozitáře v Hostivaři, ale k tomu se dostaneme.

Ale nejdřív bychom si prošli vaši profesní cestu. Jak už bylo řečeno, v Národní knihovně jste od roku 1971, prošel jste řadou pracovních pozic, zažil jste mnohé. Co bylo z vašeho pohledu nejdůležitější, nejpodstatnější?

Těch zlomových událostí bylo určitě více, v každém případě to bylo rozhodnutí pracovat v Národní knihovně. Pak asi taky rozhodnutí o tom, že budu studovat knihovnictví, stanu se knihovníkem, protože jsem předtím knihovníkem nebyl.

A čím jste byl?

Vyučil jsem se strojním zámečnickem v Leteckých opravách v Malešicích.

Dalším klíčovým datem je rok 1989, kdy vzápětí došlo k obnově Svazu knihovníků a informačních pracovníků, protože jsem se stal jeho výkonným tajemníkem. Tím jsem se jaksí vnořil do spolkového života. A potom možná až rok 1998, kdy jsem se stal jednak předsedou SKIPu a taky předsedou Ústřední knihovnické rady.

Když se ještě zastavíme u toho, co vás vedlo tak radikálně změnit obor?

Já jsem po vyučení šel na vojnu, tehdy se chodilo na vojnu na dva roky, a na vojně jsem se rozhodl, že už se do továrny nevrátím. Došel jsem k závěru, že musím změnit obor, že tedy musím něco vystudovat. Proto jsem hledal nějaký obor, který by byl pro mě zajímavý. A protože jsem rád četl, tak jsem se už na vojně přihlásil na přijímací zkoušky na tehdejší katedru Knihovnictví a vědeckých informací. Zkoušku jsem neudělal, nebyl jsem přijat a tehdy jsem své matce z vojny napsal, ať mi sežene nějakou práci v knihovně. A ona mi sehnala místo v Národní knihovně. Nevím, vlastně jsem to nikdy nezjišťoval, proč si vybrala Národní knihovnu. V září roku 1971 jsem nastoupil jako pomocná síla do skladiště knihovního fondu Národní knihovny, a tak se to prostě stalo.

Skladiště bylo tehdy součástí velkého útvaru Sektoru služeb a speciálních oddělení. V roce 1974 jsem začal studovat na katedře Knihovnictví a vědeckých informací. Vedení knihovny se v určitém okamžiku rozhodlo, že už mě je škoda pro práci ve skladišti, tak jsem začal pracovat v Hale služeb. Když jsem dostudoval, byl jsem jmenován

vedoucím Oddělení studoven. Vlivem mimořádné události, kdy vedoucí Oddělení služeb čtenářům, tedy Haly služeb, náhle zemřela na dovolené, jsem se ze dne na den stal vedoucím Oddělení služeb čtenářům. Později jsem působil jako vedoucí Oddělení souborných katalogů, protože došlo k rozdělení tehdejšího velkého Oddělení souborných katalogů a meziknihovnických služeb, postupně jsem se stal vedoucím obou těchto útvarů. Když přišel rok 1989, stal jsem se ředitelem Sektoru služeb a speciálních oddělení. V roce 1992 se rozhodlo o výstavbě depozitáře v Hostivaři, tak jsem, dalo by se říct, skončil s knihovnickou profesí a ujal se role investičního manažera, měl jsem na starosti průběh stavby. Nový depozitář se otevřel v roce 1995 a já jsem se potom v roce 1998 stal ředitelem Knihovnického institutu a tím jsem doposud.

Jak už bylo zmíněno, jednou z vašich pracovních aktivit byl také podíl na výstavbě Centrálního depozitáře NK ČR v Hostivaři v letech 1992–1995. Jak k tomuto rozhodnutí došlo? Neuvažovalo se někdy, že by se tam knihovna přestěhovala celá?

Na počátku 90. let byla Národní knihovna v opravdu kritické prostorové situaci. Tehdy jsme měli asi 10 různých hradů a zámků po celé České republice, kde byly uloženy knihy, všechno bylo plné a zámky byly značně zdevastované. Měli jsme asi 400 000 až 500 000 svazků v bednách a na hromadách, které se nepůjčovaly. Tehdy SKIP vystoupil s výzvou na záchranu Národní knihovny. Byla to velká mediální akce, která nakonec byla úspěšná v tom, že česká vláda v roce 1992 rozhodla o výstavbě depozitáře. Hledalo se, kde by to mělo být. V té době ministerstvo kultury mělo k dispozici asi jediný vhodný objekt a jediný pozemek, který byl v Hostivaři, kde sídlil státní podnik Výstavnictví Praha. Rozbíhala se jeho privatizace, ale bylo rozhodnuto o jejím zastavení a celý areál připadl Národní knihovně. Dále platil pokyn, že se nebude stavět nový objekt, ale že se bude rekonstruovat původní objekt. Byla to velmi nekvalitně postavená tovární hala někdy ze 70. let. Když jsme se nakonec pustili do stavby, tak projektanti doporučovali, že by bylo lepší původní budovu zbourat, což tehdy z politických důvodů nebylo možné, protože probíhala privatizace, a také se daly do pohybu restituice. Jediným možným řešením byla rekonstrukce stávajícího objektu, a to se nakonec podařilo.

Takže Hostivař je vlastně shoda náhod.

Je to shoda náhod a nikdy se neuvažovalo, že by tam byla celá Národní knihovna, protože ta část Hostivaře je vlastně průmyslovou čtvrtí. V blízkosti byl bývalý národní podnik Barvy laky, je tam velký autoservis atd. V devadesátém druhém roce se rozhodlo o stavbě depozitáře, aby se řešila akutní prostorová situace a zachránily se knihy složené na hromadách. Současně platil slib, že následně se postaví nová budova Národní knihovny. A jak všichni víme, tak se to nesplnilo. Nicméně už zmiňovaný Pavel Dostál o to usiloval, kladly se základní kameny, ale potom se do toho vnořila politika, tím pádem byl konec.

V poslední době se často mluví o tom, že by knihovna měla být místem setkávání. Myslíte si, že

to je budoucnost Národní knihovny? Že se stane tím místem setkávání? Jak byste viděl služby knihovny do budoucna?

Když uvažuji v úzkém slova smyslu o Národní knihovně, tak Národní knihovna má, měla a bude mít především archivní funkci, ta bude dominující. Ale v případě, že by tady byl nový objekt, tak ho lze různým způsobem využít ve vztahu k veřejnosti a dovedu si představit i to, že to může být i místem setkávání. Když se podíváme na některé národní knihovny v zahraničí, tak tam jsou kongresová centra, přednáškové sály a také výstavní sály, protože národní knihovna má samozřejmě co vystavovat. Mohly by tam sídlit třeba literární, nakladatelské spolky, mohlo by to být skutečně společensky živé centrum literatury a vědy. Projekt Jana Kaplického o to usiloval. Přízemí bylo zcela otevřené veřejnosti, obdobně jako je dnes Národní technická knihovna. Nehledě k tomu, že i studijní prostory mohou být přizpůsobeny, aby tam nestudovali jenom specialisté, protože spousta dokumentů se digitalizuje a digitální dokumenty vznikají mimo jiné proto, aby byly nejen chráněny originály, ale aby byly dostupné všem.

Jaká je podle Vás budoucnost knihovny, pokud zůstane v Klementinu?

Když se na to podíváme s obecnou znalostí projektu připravované třetí etapy rekonstrukce, tak vidíme, že se jedná o tu část Klementina, kterou lze označit jako „knihovnické srdce“. Až doposud se rekonstruovaly prostory, kde v podstatě knihovna nebyla, jednalo se o prostory víceméně kancelářské, nebyly to prostory specializované pro knihovní služby. Tak, jak je současný projekt postaven, si myslím, že to nemůže v budoucnu dobře fungovat. Když se dělala velká rekonstrukce Klementina ve 20. a 30. letech, kterou projektoval architekt Ladislav Machoň, tak on ze současného pohledu vlastně Klementinum ničil – vyboural stropy, zlikvidoval barokní krov, betonoval, vybudoval tu úplně nové prostory. Díky tomu vytvořil základní knihovnické jádro, které knihovně slouží doposud. Komunikační trasy oddělil od tras veřejnosti, uživatelů, oddělil i úřední prostory atd. Ale dnes je hlavním cílem rekonstrukce či revitalizace obnova barokního charakteru Klementina, což je samozřejmě v pořádku z hlediska památky, ale tím se likviduje hlavní knihovnické jádro. Myslím, že všichni máme vážné obavy, že knihovna bude fungovat hůře, než to bylo doposud.

Nemám pochybnosti o tom, že Klementinum jako prostora je úžasná a myslím, že i umístění Klementina je ideální, takže to je vlastně knihovna na správném místě. Ale na druhé straně všechno naznačuje, že moderní knihovnu pro budoucnost tady nelze dobře udělat.

Nemyslíte si, že do určité míry mohou nedostatky revitalizace nahradit moderní technologie? Díky digitální knihovně se může čtenář dostat k dokumentu okamžitě.

Zatím se o tom žádná diskuze nevedla. Národní knihovna může částečně přestat půjčovat originály, tj. tištěné nebo psané dokumenty, a nahradit je digitálními kopiemi, to asi je možné. Myslím si ale, že taková paušální změna vyvolá mimořádné averze čtenářů, protože lidé nejsou

vždy ochotni konzumovat elektronické texty. Je rozdíl mezi čtením tištěného dokumentu a elektronického. Například když čtete běžnou beletrii na elektronické čtečce, není velký rozdíl mezi vnímáním tištěného a elektronického textu. Ale když je potřeba takzvané hluboké čtení, tak se ukazuje jednoznačně, že tištěný dokument je nenahraditelný. Samozřejmě doba je na celkové hodnocení velmi krátká, elektronické knihy známe zhruba od roku 2010, to je vlastně to datum, kdy se objevila čtečka Kindle. Tehdy se myslelo, že elektronické knihy zahubí ty tištěné, ale zatím to nevypadá, že by elektronické knihy měly nahradit knihy tištěné. Vše nasvědčuje tomu, že budou určitým doplňkem, stejně jako zvukové knihy. V budoucnu budeme využívat výhod všech forem knihy. Je zde ještě jeden podstatný moment – digitalizace je výběrová, je soustředěna především na vzácné dokumenty a bohemikální produkci, ale většina knihovních fondů Národní knihovny má zahraniční původ a tam se o digitalizaci neuvažuje.

Ale abych se ještě vrátil – až do nedávna vlastně nebylo možné vyslovit názor, že by knihovna neměla být v Klementinu a že by měla být novostavba. Koneckonců do jisté míry s tím začala Ústřední knihovnická rada a myslím si, že by to byl jeden z důvodů, proč mě ministr Staněk odvolal. Souviselo to prostě s některými názory na situaci a budoucnost Národní knihovny. Platí totiž usnesení vlády z roku 2008, že budoucnost NK spočívá v rekonstrukci Klementina a výstavbě depozitáře. A dokud toto nebude změněno, tak vlastně je nutné pokračovat v tom, jak je to doposud. Současný ministr kultury, pan Zaořálek, slíbil, že o novostavbu bude usilovat. Kdyby se rozhodlo o tom, že bude novostavba, tak když to dobře půjde, nová budova bude tak za deset let. Takže konec konců i ta třetí etapa má svůj smysl. Ale jde o to, zda se má dělat v té podobě, v jaké byla navržena.

V současné době jste ředitelem Knihovnického institutu. Co je náplní práce tohoto pracoviště?

Knihovnický institut má tři oddělení. A každý útvar dělá dost odlišné věci. Jednak máme Studijní a informační oddělení. To je vlastně oddělení, které zajišťuje informační zdroje pro obor knihovnictví a informační vědy a slouží knihovníkům, studentům knihovnictví, pracovníkům Národní knihovny. Je to taková malá knihovnička v Národní knihovně.

Pak máme Oddělení vzdělávání, a to je zaměřené na vzdělávání knihovníků, včetně pracovníků Národní knihovny. Většinou se zde vzdělávají knihovníci z celého Česka. Myslím, že aktuálně nejdůležitější je pořádání rekvalifikačních kurzů. Rozjeli jsme středoškolskou úroveň, připravujeme bakalářskou. Současně zde neustále probíhají různé vzdělávací akce. Snažíme se o inovaci vzdělávání. Když se spočítají akce a tisíce lidí, kteří tudy projdou, tak je to menší knihovnická škola.

Poslední je útvar Referát pro analýzu a koordinaci veřejných knihovnických a informačních služeb. Zde se provádí různé analýzy českých knihoven. Pravidelně zkoumáme věkovou, vzdělanostní a mzdovou strukturu pracovníků knihoven. Zjišťovali jsme stav výstavby, rekonstrukcí knihoven. Pravidelně provádíme celostátní průzkumy četby

a čtenářství. Některé děláme ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR. Jsme koordinačním centrem dotačního programu ministerstva kultury VISK. Velmi důležité je také vyjednávání s kolektivními správci autorských práv o licenčních smlouvách na půjčování a dodávání digitálních dokumentů.

Knihovnický institut z větší části vlastně není službou pro běžné uživatele Národní knihovny, ale zabýváme se spíš knihovnami v České republice jako celkem. Naše činnost je založena na spolupráci. Všechno, co děláme, děláme ve spolupráci s někým dalším. Velmi intenzivně komunikujeme se všemi krajskými metodiky, takže máme silné vazby na krajské knihovny. Koordinujeme také program podpory výkonu regionálních funkcí knihoven, což je vlastně největší dotační program pro knihovny financovaný kraji.

Jak si udržujete přehled o aktuálních trendech?

Jsem asi největší „spammer“ v knihovnické komunitě. My s Romanem Giebischem, předsedou SKIPu, spravujeme většinu knihovnických elektronických konferencí, tak je vlastně do jisté míry sledujeme. Jednak potřebujeme vědět, jestli konference fungují technicky, ale druhá věc je, že je to také přirozený zdroj informací o knihovnách. Dále působím v knihovnickém spolku SKIP, který dělá spoustu různých aktivit, z toho také čerpám nové informace. Hodně přednáším nebo se z různých důvodů setkávám se starosty a se zřizovateli knihoven. Velmi zajímavým zdrojem jsou třeba elektronické konference IFLA jako pramen informací o světovém knihovnictví. A nakonec máme studovnu a knihovnu knihovnické literatury. Když něco potřebuju nebo když tam vidím něco aktuálního, tak to využívám.

Doufáme, že můžeme prozradit, že jste oslavil významné životní jubileum. Máte za sebou, a doufáme i před sebou, spoustu práce. Co vás nejvíc bavilo nebo baví?

Já nevím, jestli se mám dopustit nějaké nostalgie. Ale dalo by se říct, že taková zlatá knihovnická léta byly vlastně roky, které jsem strávil ve skladišti knihovních fondů. Protože já jsem šel pracovat do knihovny proto, že si rád čtu. Vy se tomu smějete, ale pro mě to byl opravdu silný motiv. A když pracujete v knihovně, která má, tehdy to myslím bylo pět milionů svazků, tak máte opravdu co číst...

Děkujeme za rozhovor.

Odkyselování novodobých knihovních fondů – záchrana knih

Petra Vávrová, foto Eva Hodíková

Na základě již deset let probíhajícího průzkumu fyzického stavu novodobých fondů bylo zjištěno rozsáhlé ohrožení papírů tzv. kyselou hydrolyzou. Jeví se, že u mnoha knih dochází v současné době k tzv. poločasovému rozpadu, kdy již dochází k nevratnému poklesu mechanických vlastností a je pozdě cokoli

dělat – na jakýkoliv záchranný zásah je už bohužel pozdě. Záchrana kyselých papírů knihovních fondů je možná pouze včasným zásahem tzv. hromadným odkyselením ve vybrané technologii. Na individuální řešení již nejsou ani kapacity, ani čas.

Papíry vyrobené po roce 1845–1850 jsou díky změně technologie a použitých materiálů vyráběny z nekvalitních dřevitých surovin a jejich životnost je velmi nízká. Kromě špatné kvality materiálů je další odlišností novodobých fondů od historických jejich kvantita. Například novodobé fondy tvoří 96 % knihovních fondů Národní knihovny České republiky a jejich počet stále narůstá, zatímco historické fondy již přibývají jen zřídka. Prodloužení trvanlivosti, životnosti těchto ohrožených fondů a zachování originálu v dobrém fyzickém stavu je hlavním úkolem organizací v pozici správců fondů. Hromadné odkyselovací technologie představují účinný ekonomický i efektivní prostředek naplňující potřeby péče a prodloužení životnosti rozsáhlých knihovních či archivních fondů.

Kyselost papíru se zvyšuje, resp. hodnota pH se snižuje přirozenými procesy stárnutí složek papírového materiálu, například ligninu či hemiceulóz, pocházejících z dřevité hmoty. Další vliv na kyselost papíru má pryskyřičné klížení, vzdušné polutanty (kyselinotvorné oxidy síry a dusíku), vnější klimatické podmínky, otisky prstů apod. Papír, resp. jeho hlavní složka celulóza, je v kyselém prostředí nestabilní. Proces, který v kyselém prostředí probíhá, je hydrolyza vazeb v kyselém prostředí (stručně kyselá hydrolyza). Dochází k hydrolytickému rozkladu glykosidické vazby celulózy, krácení polymerního řetězce a ztrátě mechanických vlastností papíru. Nejrychlejší a nejekonomičtější možností jak tento proces zvrátit je neutralizace kyselin v papíru – odkyselování a současné vytvoření „nárážníku“ proti kyselé hydrolyze, čili vytvoření tzv. alkalické rezervy ve formě dané koncentrace uhlíčanů, nejčastěji hořečnatého nebo vápenatého, které mohou po určitou dobu neutralizovat dále vznikající kyselé látky a oddálit tak proces rozpadu celulózy v kyselém prostředí.

Díky finanční podpoře ministerstva kultury realizujeme záchranné odkyselování novodobých knihovních fondů již po dobu posledních 8 let a v letošním roce jsme získali navíc podporu ve výši 6 milionů korun, což je částka, která nám umožnila šestinásobně navýšit objem odkyselených svazků oproti dosavadnímu každoročnímu plánu. Do letošního plánu odkyselení jsme tak mohli zahrnout i všechny kriticky ohrožené svazky, které jsou těsně před svým odsouzením k zániku rozpadem.

Pro potřeby výběru dokumentů vhodných pro odkyselení byly použity výsledky systematických průzkumů novodobých fondů, které jsou evidovány ve funkční aplikaci. Výběr jednotlivých exemplářů k odkyselení byl proveden na základě předešlého průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů, konkrétně byly stanoveny hodnoty pH na povrchu papíru. Pro odkyselení byly zvoleny dokumenty, u nichž byl tento zákrok žádoucí a nezbytně nutný, a dále

typologicky vybrané dokumenty, na nichž se testovala funkčnost zvoleného řešení. Z databáze průzkumu fyzického stavu fondů byly vyfiltrovány a po dohodě se správci fondů vybrány k odkyselení svazky, které měly nejnižší hodnoty pH (hodnota pH nižší než 4,5–5 jednotek) – ale současně s ještě dostatečnými mechanickými vlastnostmi. K přípravě knih na hromadné odkyselení byla využita certifikovaná metodika s názvem „*Příprava novodobých knihovních fondů na hromadné odkyselování a kontrola kvality po odkyselování – kritéria výběru a proces zpracování*“, kterou zpracovaly pracovnice Odboru ochrany knihovních fondů (OOKF) NK ČR. Výběr exemplářů byl ještě kontrolován – zvláště vybrané prvky, které omezují možnost odkyselení knih.

Během června až srpna 2019 jsme připravili na odkyselení 3758 svazků z novodobých knihovních fondů. Dne 7. srpna 2019 bylo odvezeno k hromadnému odkyselení přes 2,2 tuny knih, u kterých byla během průzkumu knihovního fondu uloženého v depozitářích NK ČR zjištěna hodnota pH pod 3,5 jednotek, což je naprosto alarmující stav. Bez odkyselení hrozí těmto svazkům rozpad v řádu měsíců. Všechny dotčené knihy jsou součástí vzácného fondu NK ČR a kromě ztráty zdroje informací pro budoucí generace by došlo i ke ztrátě významného písemného kulturního dědictví. Odkyselené svazky se vrátily začátkem října 2019 a byla odvezena druhá připravená část knihovních fondů v obdobném rozsahu. Do konce roku 2019 by měly být knihy odkyseleny a vráceny, prozkoumána kvalita odkyselení a uloženy zpět do depozitářů.

První česko-slovenská kolekce webových zdrojů

Marie Haškovcová, Monika Holoubková, Barbora Rudišínová

Na stránkách e-zpravodaje jsme vás už seznámili s tím, jak ve [Webarchivu](#) budujeme [tematické sbírky](#) i jakým způsobem se nám je daří [zpřístupňovat](#). Tentokrát bychom vám rádi představili nejnovější tematickou kolekci, která je unikátní tím, že se jedná o první sbírku, která vznikla ve spolupráci se slovenskými kolegy. O mezinárodní spolupráci Webarchivu na tvorbě společných tematických kolekcí, tzv. [collaborative collections](#), jsme již v e-zpravodaji psali. Jednalo se o spolupráci, kterou koordinovala mezinárodní organizace [International Internet Preservation Consortium](#) (IIPC). Kolekce, kterou vám představujeme tentokrát, vznikla na základě partnerské spolupráce webových archivů dvou zemí, které pojí společná historie.

Se slovenskými kolegy z [Depozitu digitálních pramenů](#) při Univerzitní knihovně v Bratislavě spolupracujeme už několik let. V rámci pravidelných setkání – zpravidla dvakrát do roka, střídavě v Praze a v Bratislavě – si vyměňujeme zkušenosti a poskytujeme metodologickou podporu v rámci oblasti archivace webu, setkáváme se na konferencích a seminářích. Naši spolupráci jsme se rozhodli rozšířit i v podobě společné tematické kolekce. Oslavy 30. výročí sametové revoluce, významné události z období společného státu někdejšího Československa, které se konaly na

konci minulého roku, se staly ideálním tématem pro první takovou sbírku.

Kolekce 30. výročí sametové revoluce v českém Webarchivu

V loňském roce uplynulo již 80 let od dramatických událostí roku 1939, kdy se během pohybu Jana Opletala (studenta postřeleného během protinacistických nepokojů 28. září) demonstrovalo proti nacismu. Následkem bylo uzavření všech českých univerzit 17. listopadu, mnoho studentů bylo posláno do koncentračního tábora a několik popraveno. V roce 1941 byl tento den vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva. Zároveň uplynulo i 30 let od výročí tzv. sametové revoluce, která vedla ke zhroutilí komunistického režimu v bývalém Československu. 17. listopad je pro Českou a Slovenskou republiku velmi významným dnem, v obou zemích je státním svátkem, a připomínky historických událostí jsou proto intenzivně reflektovány i v prostředí internetu. Oba archivy si připravily seznam vlastních národních webových zdrojů a navzájem si vyměnily seznam url adres, které následně sklidily. Jedná se zejména o články a zprávy z českých i slovenských webových médií nebo konkrétní stránky věnované oslavám výročí. Celou kolekci vybraných zdrojů k tomuto tématu si můžete prohlédnout přes české nebo slovenské rozhraní.

Kolekce 30. výročí nežnej revolúcie
ve slovenském Depozitu digitálných pramenů

Srovnání perspektiv dvou států na společnou historickou událost může být velmi zajímavým materiálem pro budoucí výzkumy. Rádi bychom proto ve spolupráci pokračovali a hledali společná témata, která bychom mohli v dalších kolekcích zachytit.

Zajímavosti a tipy

Co čte knihovník?

Michel Serres: Palečka – esej o digitální revoluci

Jan Lukavec

Utopie, která není ztracená?

„Nemají stejné tělo ani stejnou časovou perspektivu života, nekomunikují tím samým způsobem, nevnímají týž svět, nežijí v téže přírodě ani v témže prostoru. Poněvadž nemají stejnou hlavu, jinak také poznávají. Jinak píšou... Pomocí dvou palců odesílají textové zprávy. Zvládali to rychleji, než to kdy dokážu já se svými nešikovnými prsty, a tak jsem je s největší něhou, jaké je dědeček schopen, překřtil na Palečka a Palečku.“

Těmito slovy popsal v knížce *Palečka – esej o digitální revoluci* (Petite Poucette, 2012. Přel. Michaela Otterová, Karolinum, Praha, 2019, 52 s.) francouzský filozof a historik vědy Michel Serres (1930–2019) nikoli nový živočišný druh, jak by se mohlo zdát, ale (především) mladou generaci, která žije v symbióze s novými technologiemi, které jí umožňují nevídaně snadný přístup k informacím. Šlo přitom jen o jeden z mnoha předmětů jeho zájmu (vedle andělů, Julesa Verna či vztahu člověka k přírodě). Jak napsal Miroslav Marcelli poté, co tento člen Francouzské akademie letos v červnu zemřel, filozof se podle Serrese „zabývá všem, od vedy až po záchvevy vetra v lístí stromov, aby v těchto podnetech našel pohyb, premeny, fluktuácie, stávanie a pokúsil sa anticipovať podoby sveta, čo vzniká“ (Filosofický časopis, 2019, 4). Na rozdíl od autorů, jako jsou neurovědec Manfred Spitzer nebo německy píšící filozof korejského původu Byung-Chul Hanovi, k oné generaci Serres vzhlíží s velkými sympatiemi, ba dokonce s obdivem, nadšením a s nadějí.

Jestliže se v jiných svých textech zastával přírody a vyžadoval, aby byla provedena revize světového práva (a každý přírodní element získal právní subjektivitu), v této knize je to Palečka, kdo si podle něj zaslouhuje zastání. Souběžně s tím obžalovává svoji generaci jako příliš pasivní: „My jsme od útlého věku poslouchali na slovo a už jako děti jsme nastoupili dlouhou dráhu sedění na zadku. Bez hnutí, tíše a v řadě.“ A zároveň navrhuje dosavadní systém vzdělávání, který byl exkluzivní a jednosměrný, takže se nestaral o názory či zájmy studentů, jejich poptávku.

„S tím je konec,“ ohlašuje Serres vítězoslavně. „Vlna upovídání tuto nabídku odmítá, a naopak ohlašuje, vytváří a předkládá novou poptávku, po nepochybně jiných vědomostech. Znamená to úplný obrát! My učitelé, zvyklí mluvit, teď posloucháme zmatené, chaotické mručení upovídání poptávky ze strany vyučovaných, kterých se nikdy nikdo nezeptal, zda o dotýčnou nabídku doopravdy stojí.“

Od Palečky si autor slibuje také konec akademické zatuchlosti a hledání nových, interdisciplinárních přístupů: „Zpřeházejme vědecké klasifikace, umístěme katedru fyziky vedle filozofie, lingvistiku na stejnou chodbu s matematikou, sestěhujme chemii s ekologií. Budme důslední, rozsekejme nadrobno i obsahy, tak aby se vědec potkával u dveří s kolegou narozeným pod jiným sluncem a mluvícím jiným jazykem. Tím by se dostal do vzdálených krajů, aniž by byl

vytržen ze své práce.“ Na rozdíl o těch, kteří nastupující generaci vidí jako mátohy, jimž kvůli závislosti na počítačích chřadnou těla i mysl, vnímá Serres svoji hrdinku v jejím aktivismu včetně přímého tělesného zapojení. Když totiž Palečka používá nějaký digitální přístroj, vyžaduje to „tělo řidičky v činném napětí“.

Mluvicí hlavy

Aby autor hrdinku zařadil do starobylé kulturní tradice, kreativně použil legendu o svatém Divišovi, který byl za časů Domiciánova pronásledování křesťanů odsouzen k smrti stětím na vrcholku kopce. Jelikož se ale líným vojákům nechtělo vyjít až nahoru, popravili odsouzence už v půli cesty. Ale stal se zázrak: Diviš se vztyčil, sebral svou hlavu ze země a s hlavou v rukách stoupal dál do svahu. A tak jako zmíněný světec držel svou hlavu oddělenou od trupu, tak dnes Palečka disponuje počítačem, tedy „inteligentní hlavou“, jež se se oddělila od fyzické hlavy z kostí a neuronů. (České čtenáře ale asi napadnou jiné analogie, například mluvící hlava ze seriálu Arabela.)

Velký důraz autor klade na demokratizaci vědění. Palečka si podle něj může dopředu opatřit informace z kvalitních webových stránek. Zde autor svoje pojetí poněkud rozšiřuje a vysvětluje, že když píše Palečka, má na mysli vlastně kohokoli nepriviligovaného. Myslí tedy zároveň „studentku, pacienta, dělníka, administrativní pracovníci, občana ve styku s úřady, cestovatele, voličku, seniora nebo adolescenta, klidně i dítě, spotřebitele, zkrátka jakoukoli anonymní osobu ve veřejném prostoru“. (Ovšem ne na všechny se ovšem hodí úvodní charakteristika.) Pochvaluje si, že díky internetu dnes může kdokoli vědět o projednávaném tématu, plánovaném rozhodnutí či o vlastním léčení právě tolik, ne-li více než učitel, ředitel, novinář, vedoucí, generální ředitel, poslanec, nebo dokonce prezident. „Kolik onkologů přiznává, že se o rakovině prsu dozvěděli víc z blogů nemocných žen než během let strávených na fakultě? Přírodovědci už nemůžou ignorovat to, co v reálném čase vysílají australští farmáři o zvycích štřů nebo průvodci v pyrenejských parcích o migraci tamních kamzíků.“

Slyšet hlasy všech

A zároveň v knize najdeme nadšenou vizi lidstva, které je navzájem propojené a kde prý „poprvé v dějinách můžeme slyšet hlasy všech. Lidské slovo se rozléhá prostorem i časem. Ticho poklidných vesnic, kde se jen občas rozezněla siréna či zvon, právo a náboženství, dcera a syn písma, bylo náhle nahrazeno sítěmi s dalekým dosahem“.

Z dnešního pohledu vyznívá Serresův text naivně až utopicky. Jako by se v něm odrážel raný věk internetu s jeho idealismem a vizemi nového šťastného věku, který měl přinést (u nás o internetu jako mocné demokratizační a všeobecně vzdělávací síle hovořil například klasik knihovnické vědy Jiří Cejpek). Skutečnost je ale složitější: lidé si na webu skutečně v hojně míře opatřují informace, což o to, ale často nikoli „z kvalitních webových stránek“, jak autor optimisticky a vlastně i elitářsky očekával. Naopak, často čerpají spíše z pochybných webů, které je utvrzují v jejich předsudcích nebo je zaplétají stále hlouběji do smyšlených konspiračních teorií. Je skvělé, když se mohou i odborníci

poučit z blogů nemocných žen, ale vážnější je, když se na webu dostává větší pozornosti nepodloženým falešným zprávám (například o zveličených rizicích očkování) než hlasu vyškolených lékařů...

Serres přitom rozhodně nebyl naivní. Už v rozhovoru pro Český rozhlas před deseti lety připustil banální fakt, že nové technologie mohou být využity k dobrému i zlému, tak jako se na tiskařském lisu dala tisknout Lutherova Bible i Hitlerův *Mein Kampf*. Možná se ale vědomě rozhodl zdůrazňovat hlavně to, jak mohou být digitální technologie využity k našemu prospěchu, nikoli zkáze, a tím inspirovat. A i když se dnes v souvislosti s internetem mluví spíše o fake news nebo o datech, díky jejichž vlastnictví toho o nás ví Facebook či Google více než my sami, stojí zato si připomínat, jaké krásné vize si s ním mnozí spojovali.

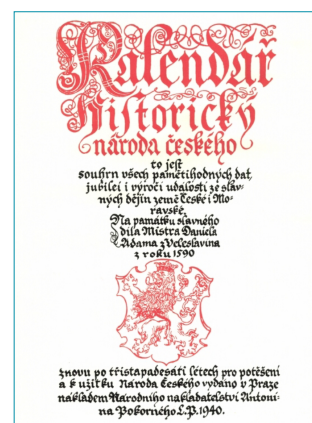
Historické události z let končících nulou v Kalendáři historickém Daniela Adama z Veleslavína ve vydání z roku 1940

Výběr událostí zaznamenaných k měsícům leden a únor

Hana Vajnerová

Titulní list Historického kalendáře

1. ledna

L. P. 1380 umřel **Jan Očko (Ocellus)**, kardinál titule 12 apoštolů, první legatus natus a druhý v počtu arcibiskupů pražských. Pochován v kostele sv. Víta na hradě pražském v kapli sv. Erharta a Ottilie, kterouž vystavěti poručil a nadal a ku pohřbu svému obral. Byl arcibiskupem 16 let a před tím olomúckým biskupem.

9. ledna

L. P. 1890 se narodil v Malých Svatoňovicích český spisovatel a novinář **Karel Čapek**.

12. ledna

L. P. 1940 zemřel v Hroznové Lhotě velký český malíř **Joža Úprka**. Narodil se 25. října 1861 v Kněždubě na Moravě, studoval na akademii pražské

a mnichovské. Poprvé vystavoval na jubilejní výstavě v Praze v roce 1891, kde rázem okouznil diváky živým a barvitým podáním krásy moravského venkova. Úprka viděl a zachytil s nevšední bezprostředností půvab lidového folkloru moravského a jeho dílo má vedle vysokých hodnot uměleckých i význam jedinečného dokumentu národopisného.

18. ledna

L. P. 1850 zakázáno Havlíčkovi vydávání „**Národních Novin**“.

19. ledna

L. P. 1910 zemřel v Praze český filosof, estetik a hudební kritik **Otakar Hostinský**. Narozen 1874 v Martinovsi u Budyně v Čechách, studoval na universitě v Praze a v Mnichově, promoval v Praze roku 1869, habilitoval se na Karlově universitě 1877, 1883 dosáhl mimořádné, 1892 řádné profesury, 1893 členství České akademie. Pilně se účastnil všech prací významu národního, organisoval dramatickou školu při Národním divadle, připravoval Národopisnou výstavu a po léta byl předsedou Národopisné společnosti československé.

21. ledna

L. P. 1790 byla při universitě pražské zřízena **stolice pro nauku zemědělské**.

23. ledna

L. P. 1890 založena byla **Česká akademie věd a umění**. Původní název čelné této naší vědecké instituce zněl: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění. Finančním základem byl dar českého mecenáše Josefa Hlávky, který byl jejím prvním presidentem.

26. ledna

L. P. 1600 poprvé vstoupil do Prahy veliký astronom německý **Jan Kepler** (narozen 28. prosince 1571 v Magstadtu ve Württembergu). Pronásledování katolíků v zemích alpských postavilo Keplera před volbu opustit víru nebo zemi. Opustil tedy koncem roku 1599 Štýrský Hradec a nastoupil cestu do Prahy, kde se stal spolupracovníkem Tychonovým, jemuž nejprve pomáhal při nahrazování planetárních tabulek Reinholdových novými, dokonalejšími. Po skonu slavného Dána sám byl jmenován císařským matematikem s platem 500 zlatých. V krásné observatoři pražské, zřízené štedrou péčí císaře Rudolfa II., podnikl Kepler znamenité práce hvězdařské, jejichž výsledky vydal v knize „Nova dissertatiuncula de fundamentis astrologiae certioribus“ (Pragae 1602). Současně připravoval Kepler edici hlavních prací Tychonových, z čehož jej vyrušovaly intriky Tychonova zetě a dědice Tengenagla z Kampu. Tak se stalo, že hlavní dílo Keplerovo, hotové již a nabídnuté císaři roku 1604, mohlo vyjít teprve po pěti letech. Je to „Astronomia nova Haigiogetos, seu physica coelestis“ (Pragae 1609), po Bibli nejslavnější dílo v Praze tištěné. Je to první jasné a správné pojednání o sluneční soustavě,

základní práce příštího vývoje hvězdařství, obsahující už pozorování o rotaci sluneční a eliptických drahách planet.

28. ledna

L. P. 1930 zemřela v Českých Budějovicích česká pěvkyně **Emma Destinová**, rodným jménem Kittlová. Od časného mládí studovala zpěv a hudbu. Po své učitelce Marii Destinové-Loeweové přijala umělecké jméno. Dobyла velké slávy doma i za hranicemi, zpívala v Bayreuthu, Berlíně, Paříži, byla členkou Metropolitní opery v New Yorku, pohostinsky vystupovala na scéně Národního divadla v Praze.

31. ledna

L. P. 1570 v outerý před Hromnicemi **voda veliká** byla u Prahy, až do huby „bradáče“ pod mostem, topila do Platněřské ulice a dlouho tak stála; pročež slady a jiné obilí mleli na starém samotížném mlýně sv. Jakuba, a byla v Praze velká dranice o chléb.

5. února

L. P. 1820 narodila se ve Vídni velká spisovatelka **Božena Němcová**.

11. února

L. P. 1650 zemřel ve Stockholmu **René Descartes**, veliký filosof francouzský, jenž vstoupil na českou půdu po bitvě na Bílé hoře jako důstojník vítězné armády. Zikmund Winter ve svém románu „Mistr Campanus“ pěkně líčí setkání svého hrdiny s mladým ušlechtilým myslitelem.

14. února

L. P. 1490 **král Vladislav**, trpě nedostatek při vychování dvoru svého a nemoha dosti míti na svých skrovných důchodích, jednal s Pražany a jinými městy království českého, aby svolili nějakou berni z varů piva, aneb posudné. Ale oni odepřeli, že by to nebylo slušné, přičemž jich král, až s hněvem, zanechal.

20. února

L. P. 1570 v pondělí druhé po neděli postní vydán od císaře Maximiliána mandát, aby v městech pražských masa, ryby, chleby, prodávali na váhu a na libry. Ryb libra za 2 krejcar, štiky za půl třetího krejcaru; chléb podlé prodeje a trhu obilí, aby se šacoval, avšak toho času pecen chleba vážit měl 3 libry a 24 lotů.

L. P. 1790 zemřel ve Vídni císař **Josef II.**

Zveme vás

VÝSTAVY V PŘÍZEMÍ (vchod A)

Vstupné 10 Kč (čtenáři NK ČR zdarma)

Nebeský žebřík Pozdně středověké modlitební knihy
ze sbírek Národní knihovny ČR

do 31. 1. / po–so 9.00–19.00

Národní knihovna ČR navazuje na svoji více než stoletou tradici prezentace vzácných originálů ze svých historických knižních fondů, které jsou v českých zemích ze všech paměťových institucí nejrozsáhlejší. Výstava dokumentuje na vizuálně atraktivním segmentu bohatě iluminovaných modlitebních knih proces jejich vzniku i přechod k tištěné knize jako novému médiu.

Arnošt Paderlík 100 let

do 25. 1. / po–so 9.00–19.00

Výstava připomíná 100. výročí narození význačné osobnosti poválečné výtvarné kultury, Arnošta Paderlíka. V povědomí výtvarné obce je tento dlouholetý člen SVU Mánes a Spolku českých grafiků Hollar zapsán jako všestranný umělec, který se vedle malby a kresby zabýval i sochařstvím, keramikou, grafikou, ilustrací a příležitostně i scénografií.

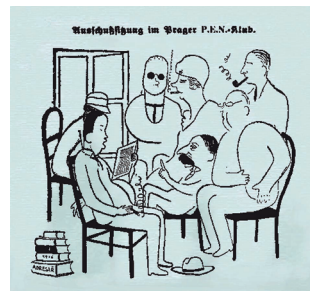
Expozice v Národní knihovně se, na rozdíl od dalších výstavních projektů reflektujících toto výročí, soustřeďuje převážně na oblast knižní ilustrace, která je významnou a obsáhlou složkou Paderlíkovy tvorby a byla mnohokrát oceněna u nás i v zahraničí (např. za ilustrace k vydání Šalamounovy Písne písní v roce 1965 byl oceněn zlatou medailí na knižním veletrhu v Lipsku a stříbrnou medailí na Bienále v Sao Paulu).

Vystaveny jsou originály a reprodukce ilustrací, zapůjčené Galeríí výtvarného umění v Havlíčkově Brodě a doplněné výběrem knih z fondu NK ČR.

95 let Českého PEN klubu

12. 2.–28. 3. / 9.00–19.00

Už devadesát pět let chrání dříve Československý a poté Český PEN klub svobodu slova a tisku. S tímto úmyslem založil Karel Čapek 15. února 1925 PEN klub a stal se jeho prvním předsedou. Na jeho místě se pak vystřídaly osobnosti jako Anna Marie Tilschová, Vítězslav Nezval, Adolf Hoffmeister, Jiří Mucha, Ivan Klíma nebo Jiří Stránský, čestným předsedou byl také Václav Havel. Výstava 95 let Českého PEN klubu je rozšířenou verzí z roku 2015, vznikla díky spolupráci s Literárním archivem Památníku národního písemnictví a představuje dosud nezveřejněnou korespondenci, dokumenty a fotografie z činnosti organizace.

Horizont – Lotyšsko slaví 100 let

6. 2.–28. 3. / 9.00–19.00

Charakteristický pro lotyšskou krajinu, ať již jde o venkovský či městský prostor, je všudypřítomný smysl pro horizont. Výstava, připravená společně Ministerstvem zahraničních věcí Lotyšské republiky a Lotyšskou národní knihovnou, představuje prostřednictvím zdejších významných architektonických a přírodních památek historii i současnost tohoto pobaltského státu. Kombinace současných snímků krajiny s obrazy z grafické sbírky lotyšských krajinných pokladů Národní knihovny Lotyšska je k prohlédnutí i v digitální podobě na webových stránkách (lnb.lv).

Dne 2. ledna 2020 vstupuje v platnost nový ceník Národní knihovny ČR. Více informací získáte [zde](#).